

optimizations.

The results of the research showed that the main directions of improving the procedure of calculation and payment of value added tax in Ukraine should be empowerment of fiscal authorities due to controlling of authenticity of the amounts of value added tax claimed for reimbursement and increased responsibility of fiscal service for their results, the increasing of the responsibility of tax payers and officials for the illegal declaration of negative value of the object of taxation with the value added tax, the development and implementation of factor of reduction to the amounts which are declared for budgetary compensation from the export of raw materials and low-tech products, the increasing responsibility for registration of value added tax payers fictitious companies, the coordination of tax and customs departments of the State fiscal service of Ukraine in order to prevent fictitious export and import of goods at low prices, reducing the benefits of value-added tax.

The abovementioned measures will effectively solve the current problems of levying of value added tax and considerably improve the fiscal and regulatory properties of this tax form.

Keywords: tax regulations, VAT, tax exemptions, VAT refunds from the budget, the Tax Code of Ukraine.

УДК 368:368.54(477)

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В АГРОВИРОБНИЦТВІ

**О. Т. Прокопчук, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті представлені узагальнені результати дослідження функціонування системи страхування сільськогосподарської продукції. Здійснено аналіз ситуації та основних тенденцій на українському ринку сільськогосподарського страхування протягом періоду 2006-2016 рр., з ґрунтовним дослідженням становища у 2016 р. Досліджено сучасні особливості провадження державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції та означено подальші перспективи функціонування цієї галузі.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, страхова сума, страхова премія, страховий продукт, державна підтримка

Постановка проблеми. Сільське господарство нерозривно пов'язано з пошуками оптимальних шляхів мінімізації негативних наслідків, зумовлених дією природно-кліматичних чинників. Одним із таких інструментів є страхування ризиків, притаманних сільськогосподарському виробництву. Процес регулювання страхового ринку в Україні характеризується відсутністю ознак системності, зокрема, нерозвиненою інфраструктурою, недостатнім заохоченням суб'єктів господарювання, недосконалою нормативно-правовою базою, неналежним моніторингом за дотриманням принципів страхування та договірних умов і, як наслідок, –

незначним обсягом страхових послуг.

Підвищення ефективності сільського господарства та забезпечення захисту економічних інтересів вітчизняних сільгосптоваровиробників усіх форм власності потребує перегляду механізму управління ризиками в аграрному секторі економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних і зарубіжних учених С. Ахсана та А. Алі [1], Д. Баббела, О. Балацького, І. Бистрякова, В. Борисової, П. Борщевського, А. Вільямса, В. Вітлінського, О. Вовчак, А. Даниленка, М. Дем'яненка, О. Дісяка, С. Дорогунцова, І. Губенка, В. Крестьянінова, О. Махуела [20], Р. Михайлова, С. Навроцького [7], С. Наконечного, Л. Новаковського, О. Олійника, В. Плиси, А. Полчанова [8], Р. Рудої [12], П. Саблука, О. Сахно [13], Н. Сілецької, М. Реймерса, В. Трегобчука, П. Хазела [19], А. Шолойко [17], В. Якубович та інших висвітлено особливості страхування сільськогосподарських ризиків, виявлено недоліки проведення цього виду страхування в Україні та вказано основні напрями подолання цих перешкод.

Аналіз наукових праць дозволяє зробити висновок, що для дослідження системи страхування сільськогосподарської продукції існує теоретико-методологічна база і, одночасно, потреба в подальшій розробці даного питання. Необхідність удосконалення останньої вимагає проведення системних досліджень і розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо її подальшого розвитку.

Методика досліджень. Для наукового вирішення поставленої у статті мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження економічних явищ. Теоретико-методологічною основою дослідження є, в основному, праці вітчизняних науковців і практиків, а також зарубіжних вчених, що займалися дослідженням ринку сільськогосподарського страхування. У статті використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, порівняння, монографічний, табличний, графічний та наукового узагальнення.

Метою даної статті є дослідження сучасного стану та загальних тенденцій системи страхування сільськогосподарської продукції, аналіз ситуації на українському ринку сільськогосподарського страхування протягом періоду 2006-2016 рр., з ґрунтовним дослідженням становища у 2016 р., а також вивчення сучасних особливостей провадження державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції та окреслення подальших перспективи функціонування цієї галузі.

Результати досліджень. В умовах побудови ринкових відносин значну роль відіграє страховий захист агропідприємств в економічній стабілізації їх розвитку.

Система страхування – це сфера реалізації суспільно-правових відносин суб'єктів господарювання, страхових компаній та держави. Успішна реалізація таких відносин в сільському господарстві є запорукою стабільної діяльності аграріїв, підвищення капіталізації страхових компаній та, відповідно, стабільного соціально-економічного розвитку держави.

Продаж страхових послуг в Україні переважно здійснюється прямим способом, тобто безпосередньо страховими компаніями закритого або відкритого типу.

Згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг у 2016 р. ліцензію на впровадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції мали 47 страхових компаній, водночас лише 11 страхових компаній здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків в межах досліджуваного періоду (ПАТ АСК «ІНГО Україна», ПАТ СК «Оранта-Січ», ПАТ СК «PZU Україна», ПАТ СК «Брокбізнес», ПАТ СК «АСКА», ПАТ СК «АХА страхування», ПАТ «УПСК», ПАТ СК «ТАС», ПАТ СК «Здорово», ПАТ СК «Країна»).

Проаналізувавши історичні особливості становлення українського агрострахового ринку виокремлено та охарактеризовано чотири ключових періоди його формування (рис. 1).

Рис. 1. Історичні особливості становлення українського агрострахового ринку

*Примітка. * – джерело: узагальнено та представлено автором.*

Аналізуючи перший період (2005–2008 рр.), слід зазначити, що спроба запровадити систему обов'язкового страхування сільгоспризиків виявилася невдалою. Головним чином, через відсутність реальної державної підтримки та небажання держави запровадити контроль над виконанням цих нормативно-правових актів. У Законі України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» передбачалася 50 % компенсація сільгоспвиробникам страхових платежів, сплачених ними при обов'язковому страхуванні сільськогосподарських врожаїв. Ще однією причиною неефективності було те, що законодавство не передбачало відповідальності за недотримання вимог щодо обов'язковості страхування.

Добровільне страхування врожаїв сільськогосподарських культур розвивалося не так динамічно, як планувалося. Причинами цього є незадовільний фінансовий стан сільгоспвиробників, а також нерозуміння ними переваг страхування як методу мінімізації погодних ризиків. Значна частина аграріїв не довіряє страховим компаніям, вважаючи існуючі умови страхування складними й такими, що не дають можливості, у разі настання страхового випадку, отримати відшкодування. Та головною проблемою залишається власне небажання фермерів використовувати такий фінансовий інструмент, вивчати та порівнювати страхові продукти, виявляти власну ініціативу в захисті власного майна.

У 2013 р. система агрострахування України та процеси оцінки агроризиків зазнали істотних змін, порівняно з практикою 2011 та 2012 рр. Досвід 2011 р. та законодавчі зміни 2012 р. стали поштовхом до тих змін, які відбулися на ринку в 2013 р. В Україні в липні 2012 р. було ухвалено Закон про страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, що виявився достатньо потужним стимулом до змін на ринку, незважаючи на те, що коштів на державну підтримку як в 2012 р., так і в подальших роках (2013-2016 рр.) в бюджеті України не знайшлося. Одним із факторів структуривання ринку в 2013 р. стало створення об'єднання страховиків «Аграрний Страховий Пул» (АСП). Дане об'єднання було створено в листопаді 2012 р. для координації агрострахування за програмами його державної підтримки. Разом з тим, незважаючи на відсутність коштів у бюджеті України, АСП координував програми страхування державних форвардних закупівель Аграрного Фонду України та Державна продовольчо-зернова корпорація України (ДПЗКУ), забезпечивши стабільну реалізацію агрострахування за цими програмами.

У табл. 1 наведена інформація щодо участі страхових компаній у програмах фінансування сільгоспвиробників у 2016 андеррайтинговому році. Як видно з табл. 1, договори, укладені в рамках участі страхових компаній у програмах Аграрного фонду та Державної продовольчо-зернової корпорації України (ДПЗКУ), складають 32,9 % від усіх укладених договорів, що на 9 відсоткових пунктів (в.п.) більше, ніж у минулому андеррайтинговому році (23,9 %). Відсоток застрахованої площі збільшився на 7,5 в.п. та склав у 2016

р. 25,5 % від усіх застрахованих площ. Частка страхової суми за договорами Аграрного фонду та ДПЗКУ у загальній страховій сумі у 2016 р. склала 33,9 %, що на 14,1 в.п. більше, ніж минулого року. Водночас, частка у преміях скоротилася на 6,5 в.п. (з 51,2 % у 2015 р. до 44,7 % у 2016 р.). Нарешті, на 28,1 в.п. зріс, порівняно з минулим періодом, відсоток виплат, які були здійснені за договорами з державною фінансовою підтримкою, він склав у 2016 р. 39,0 %.

1. Участь страхових компаній у програмах фінансування сільськогосподарських виробників у 2015–2016 рр.

Показник	Аграрний фонд		ДПЗКУ*		Загалом через програми		Частка у загальному обсязі, %		Зміна (в.п.) 2016 р. до 2015 р.
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2016/2015
Кількість договорів	230	221	24	34	254	255	23,9	32,9	+ 9
Застрахована площа, тис. га	111, 2	160,0	11,2	9,2	122,4	169,2	18,0	25,5	+ 7,5
Страхова сума, млн грн	713,7	1 856,1	48, 7	73,2	762,4	1 929,3	19,8	33,9	+14,1
Страхові премії, млн грн	27, 5	66,2	1, 5	2,3	29,0	68,5	51,2	44,7	- 6,5
Сума відшкодування, млн грн	0,2	3,9	0,8	0	1,0	3,9	10,9	39,0	+ 28,1

Примітка. * – ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України».

Загальні показники ринку агрострахування за 2006–2016 роки

Протягом 2006-2015 рр. ринок агрострахування демонстрував тенденцію до скорочення за усіма реальними показниками – кількістю укладених договорів, обсягом застрахованих площ та обсягом зібраних премій у доларовому еквіваленті. Проте, як видно з даних табл. 2, у 2016 р. відбулися певні зміни. Хоча кількість укладених договорів та обсяг застрахованої площі далі скорочувалися, водночас значно зріс обсяг зібраних страхових премій (більше, ніж у 2 рази у гривні та на 76,8 % у доларовому еквіваленті). Загальна страхова сума (або об'єм загальних страхових зобов'язань) зросла у 2016 р. з 3 969 млн грн до 5 809 млн грн (на 46,3 %), або з 173,3 млн дол до 223,2 млн дол (на 28,8 %).

Оскільки об'єм страхових премій зростає швидшими темпами, ніж загальний об'єм страхових зобов'язань, то середня ставка премії теж зросла у 2016 р. порівняно з 2015 р. і склала 2,7 %.

2. Загальні показники щодо страхування сільськогосподарської продукції за 2006-2016 рр.*

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість договорів	1 330	4 397	1 637	1 980	1 217	2 710	1 936	1 722	1 392	1 062	787
Застрахована площа, тис. га	670	2 360	1 171	510	553	786	727	869	732	689	676
Сума премії:											
– млн грн	28,5	116,7	155,4	42,0	72,1	136,3	130,4	135,4	72,8	77,7	156,0
млн дол. США	5,6	23,1	29,8	5,3	9,1	17,1	16,3	16,9	5,6	3,4	6,0
Курс грн / \$	5,05	5,05	5,22	8,00	7,91	7,98	7,99	7,99	12,95	22,91	26,02
Субсидія, млн грн	12,5	47,8	72,8	-	-	-	0,086	-	-	-	-
Рівень виплат, %	н/д	н/д	н/д	36,5	50,9	28,0	41,0	9,7	7,6	12,9	6,4
Середня ставка премії, %	н/д	4,5	4,9	3,2	3,8	3,7	3,8	3,1	2,4	2,0	2,7

*Примітка. * – джерело: аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006–2016 рр.», Проект IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії».*

Як наслідок, до ключових особливостей страхування сільськогосподарської продукції в Україні у 2006–2016 рр. слід віднести:

- подальше скорочення кількості укладених договорів (продовження даної тенденції і у 2016 р.);
- сталість обсягу застрахованої площі (починаючи з 2014 р.);
- обсяг зібраних премій у гривні зрівнявся з рівнем 2008 р., коли виділялася субсидія;
- розмір премії у 2016 р. в еквіваленті дол. США зріс вперше, починаючи з 2013 р.

Зростання страхової суми за умови сталості обсягу застрахованих площ може бути спричинене кількома факторами, зокрема:

✓ зростанням цін, за якими укладаються договори страхування (при цьому структура портфелю може залишатися незмінною);

✓ зміною структури страхового портфелю, коли культури з нижчою вартістю страхування в розрахунку на 1 га поступаються місцем культурам з вищою вартістю страхування на 1 га. Наприклад, у 2016 р., порівняно з 2015 р., у страховому портфелі скоротилася частка озимого ріпаку та зросла частка соняшника;

✓ використанням іншого типу договорів (відповідно, іншого рівня покриття), наприклад, переходу від договорів страхування витрат до договорів страхування врожаю.

Особливості страхування сільськогосподарської продукції у 2016 андерайтинговому році

Загалом у 2016 андерайтинговому році страхові компанії уклали 787 договорів страхування, зокрема, 317 – на зимовий та 470 – на весняно-літній період.

Загальна страхова сума за договорами страхування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень склала 5 809 млн грн, що на 46,3 % більше, ніж минулого року. Сума зібраних страхових премій склала 156 млн грн, що на 100,8 % перевищує рівень минулого року. Сільськогосподарські культури були застраховані на загальній площі 675,6 тис. га. Середня ставка страхової премії за весь андерайтинговий рік склала 2,7 %, зокрема, 4,2 % – за зимовий період та 2,4 % – за період весна-літо.

У табл. 3 наведені дані зі страхування сільськогосподарських культур у 2016 андерайтинговому році за областями України.

За кількістю укладених договорів першість належить Хмельницькій області (95), за нею йдуть Полтавська (72), Тернопільська (64), Вінницька (58), Дніпропетровська (56) та Чернігівська (50) області.

За показником застрахованої площі слід відзначити Хмельницьку область (115,2 тис. га, або 17,1 %). З деяким відставанням від неї йдуть Полтавська (70,6 тис. га, або 10,5 %), Херсонська (55,7 тис. га, або 8,2 %), Сумська (41,5 тис.га, або 6,1 %), Чернігівська (40,0 тис. га, або 5,9 %), Дніпропетровська (39,8 тис. га, або 5,9 %) та Миколаївська (39,0 тис. га, або 5,8 %).

За об'ємом зібраних премій області України розташувалися в такому порядку: Хмельницька (37,5 млн грн, або 24,0 %), Херсонська (15,0 млн грн, або 9,6 %), Дніпропетровська (11,3 млн грн, або 7,2 %), Полтавська (11,2 млн грн, або 7,2 %), Миколаївська (11,1 млн грн, або 7,1 %), Чернівецька (9,4 млн грн, або 6,0 %) та Вінницька (8,4 млн грн, або 5,4 %).

3. Зведені дані щодо страхування сільськогосподарської продукції в обласному розрізі за 2016 р*.

Область	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, тис. грн	Сума премій, тис. грн	Середня ставка премії, %	Сума премій на гектар, грн/га
АР Крим	0	0	0	0	0	0
Вінницька	58	35 561	370 360	8 372	2,3	235
Волинська	6	1 357	14 757	494	3,3	364
Дніпропетровська	56	39 794	383 512	11 276	2,9	283
Донецька	12	4 641	14 959	593	4,0	128
Житомирська	48	19 258	137 961	4 676	3,4	243
Закарпатська	1	140	1 576	55	3,5	392
Запорізька	36	17 282	112 232	1 119	1,0	65
Івано-Франківська	14	8 087	101 623	2 629	2,6	325
Київська	23	13 596	102 988	2 131	2,1	157
Кіровоградська	32	20 583	45 536	2 182	4,8	106
Луганська	12	14 885	129 442	5 301	4,1	356
Львівська	14	16 005	108 172	3 599	3,3	225
Миколаївська	22	39 022	250 155	11 057	4,4	283
Одеська	41	34 219	557 875	3 602	0,6	105
Полтавська	72	70 613	466 229	11 175	2,4	158
Рівненська	12	3 805	31 735	1 180	3,7	310
Сумська	34	41 516	180 634	6 847	3,8	165
Тернопільська	64	28 623	271 141	6 424	2,4	224
Харківська	22	25 320	81 530	3 010	3,7	119
Херсонська	27	55 733	314 884	15 019	4,8	269
Хмельницька	95	115243	1 453 787	37 479	2,6	32
Черкаська	22	14 147	67 128	2 093	3,1	148
Чернівецька	14	16 133	374 484	9 407	2,5	583
Чернігівська	50	39 999	236 155	6 247	2,6	156
Загалом/Середнє	787	675562	5 808 855	155 967	2,7	231

Примітка. * – джерело: аналітичне дослідження «Ринок агостраховання України у 2006–2016 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії».

Як видно з рис. 2, обсяг страхових виплат розподілився між областями таким чином: у Хмельницькій області – 44 % (4,4 млн грн), у Харківській – 27 % (2,7 млн грн), Тернопільській – 21 % (2,1 млн грн), Львівській – 5 % (518 тис. грн), Черкаській – 2 % (202 тис. грн), Житомирській – 1 % (48 тис. грн) та Сумській – 0,3 % (29 тис. грн).

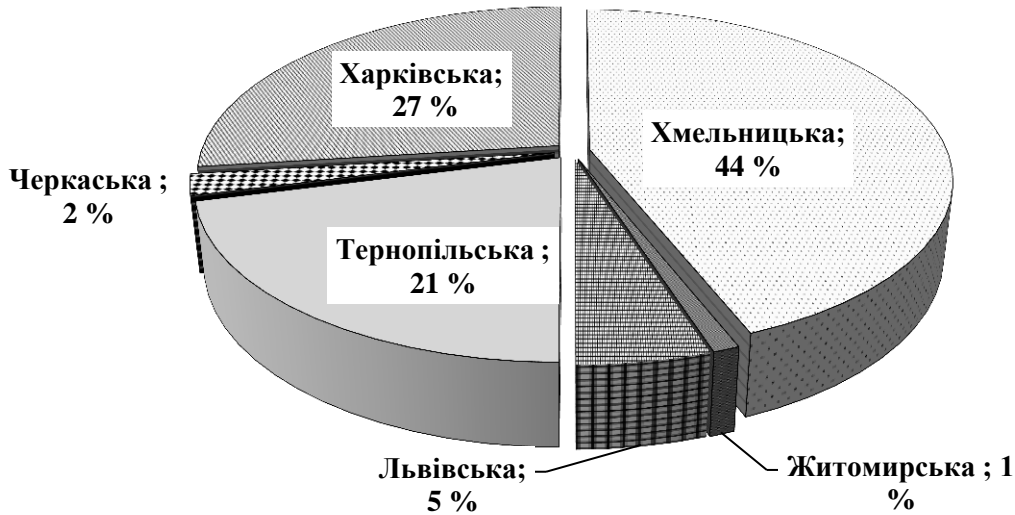

Рис. 2 – Страхові виплати в обласному розрізі у 2016 р., %

У 2016 р. виплати були здійснені у 6 областях України (у 2015 р. – у 10). За цим показником першість у 2015 р. (рис. 3) належала Хмельницькій області, на яку припало 70 % виплат. Відзначилися також Житомирська та Вінницька області (8 % від загальних виплат кожна), а також Одеська область (6 %)). Суттєво менше виплат у 2016 р. було у Хмельницькій та Житомирській областях, більше – у Харківській області.

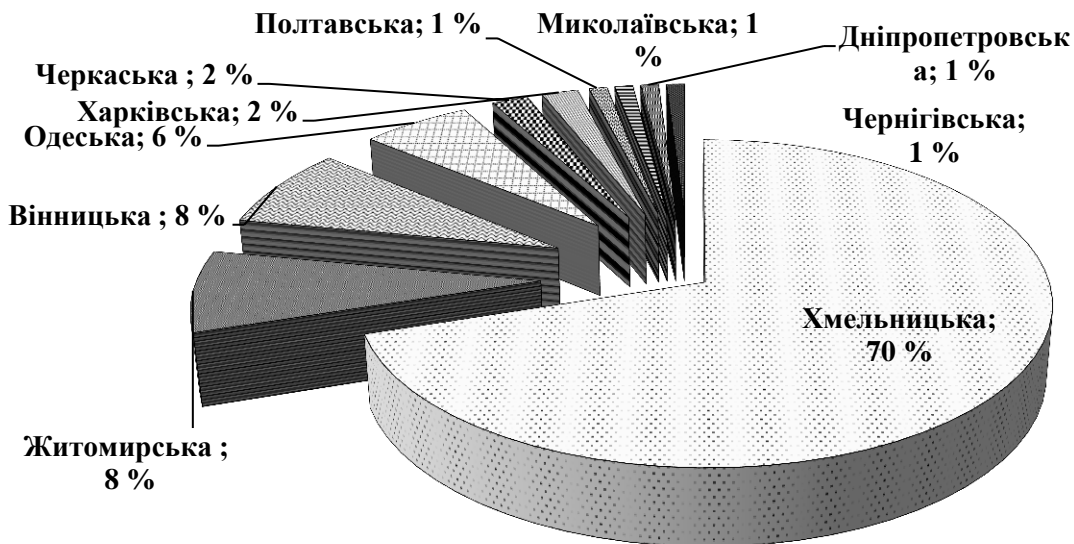

Рис. 3 – Страхові виплати в обласному розрізі у 2015 р., %

Страховими компаніями України, що мають відповідну ліцензію, у 2016 андеррайтинговому році страхування сільськогосподарських культур здійснювали 11 страхових компаній. Показники страхування за цей період наведені у табл. 4.

4. Зведені дані за страховими компаніями щодо страхування сільськогосподарської продукції за 2016 андерайтинговий рік*

Компанія	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, тис. грн	Сума премій, тис. грн	Середня ставка премії, %	Виплати, тис. грн
Інго Україна	193	206666	1338705	22265	1,7	5297
Оранта-січ	4	1 460	7 855	4	0,05	0
PZU Україна	184	112 622	1 022 456	31 162	3,0	2 736
Брокбізнес	13	12 444	115 573	2 727	2,4	0
Аска	112	143 188	1 783 485	48 693	2,7	1 950
АХА страхування	42	26 225	217 803	5 275	2,4	0
Універсальна	165	134 840	990 869	33 053	3,3	0
УПСК	4	2 045	7 157	337	4,7	0
ТАС	20	3 860	17 922	757	4,2	0
Здорово	9	16 479	152 518	5 363	3,5	0
Країна	41	15 733	154 513	6 330	4,1	0
Загалом	787	675 562	5 808 855	155 96	2,7	9 982

*Примітка. * – джерело: аналітичне дослідження «Ринок агостраховання України у 2006-2016 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії».*

За кількістю укладених договорів першість належить страховій компанії «Інго Україна» (193 договори, що складає 24,5 % від загальної кількості). За нею йдуть «PZU Україна» (184 договори, або 23,4 %), «Універсальна» (165 договорів, або 21,0 %) та «Аска» (112 договорів, або 14,2 %).

За об'ємом застрахованої площі лідери ринку розташувалися в такому порядку: «Інго Україна» (206,7 тис. га, 30,6 %), «Аска» (143,2 тис. га, або 21,2 %), «Універсальна» (134,8 тис. га, або 20,0 %) та «PZU Україна» (112,6 тис. га, або 16,7 %).

Найбільший об'єм страхових премій зібрала страхова компанія «Аска» (48,7 млн грн, або 31,2 %). За нею йдуть страхові компанії «Універсальна» (33,1 млн грн, або 21,2 %), «PZU Україна» (31,2 млн грн, або 20,0 %), «Інго Україна» (22,3 млн грн, або 14,3 %).

У 2016 андерайтинговому році страхові виплати за договорами аграрного страхування здійснили 3 страхові компанії (рис. 4). За цим показником вони розташувалися в такому порядку: «Інго Україна» (5,3 млн грн, або 53,1 % від усього об'єму виплат). Другою за об'ємом виплат стала

компанія «PZU Україна» (2,7 млн грн, або 27,4 %) та «Аска» (1,9 млн грн, або 19,5 %).

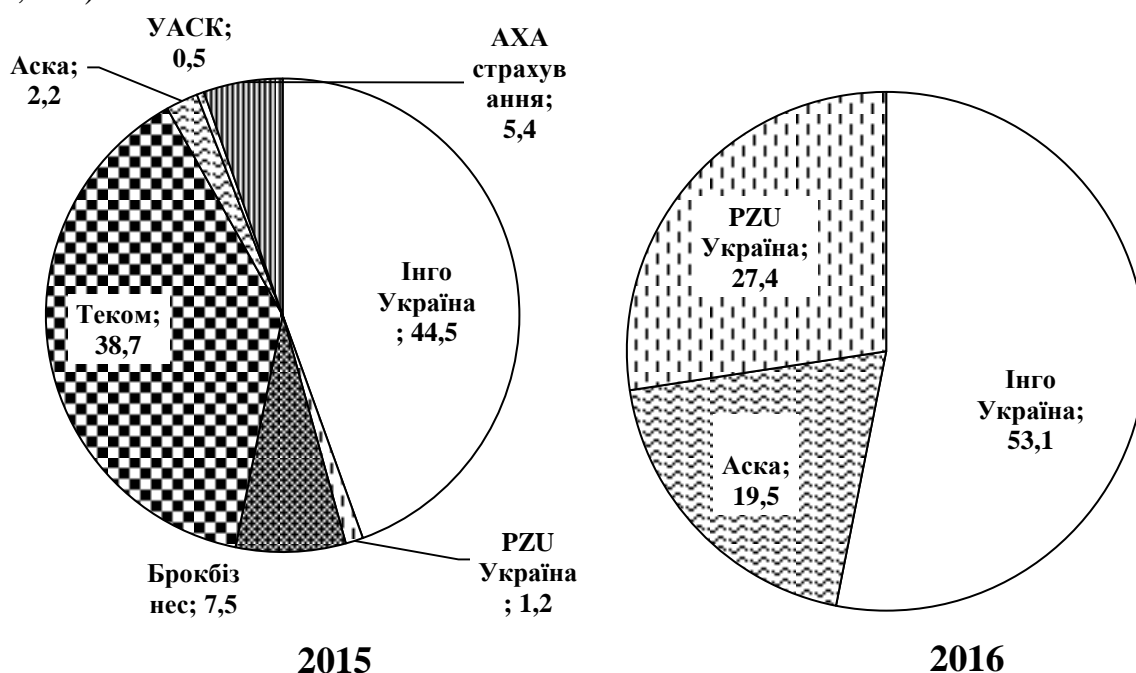

Рис. 4 – Здійснені виплати у 2015 р. та 2016 р. в розрізі страхових компаній, %

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що у 2016 р. страхові виплати здійснили 3 компанії, натомість у 2015 р. – 7. Обсяг виплат у гривні практично дорівнює попередньому, а збитковість скоротилася вдвічі.

Найбільші страхові виплати у 2015 р. здійснила страхова компанія «Інго Україна» (4,5 млн грн, або 44,5 % від усього об'єму виплат). Другою за об'ємом виплат стала компанія «Теком» (3,9 млн грн, або 38,7 %). Виплати у 2015 р. здійснили також страхові компанії «Брокбізнес» (747,7 тис. грн, або 7,5 %), «АХА страхування» (538,7 тис. грн, або 5,4%), Аска (224,8 тис. грн, або 2,2 %), «PZU Україна» (117,4 тис. грн, або 1,2 %) та УАСК (54,2 тис. грн, або 0,5 %).

Висновки. Розвиток аграрного страхування є невід'ємним елементом формування сучасної фінансово-економічної інфраструктури в сфері виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

В роботі здійснено аналіз ситуації та основних тенденцій на українському ринку сільськогосподарського страхування протягом періоду 2006–2016 рр., з ґрунтовним дослідженням становища у 2016 р. Зокрема виявлено, що ринок агрострахування знаходиться на етапі деякої невизначеності, різких коливань і нестабільності страхового інтересу аграріїв виходячи з їх фінансово-економічного стану. У 2016 р. лише 11 страхових компаній здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків із 47 компаній, що отримали ліцензію на провадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції.

Водночас, результати дослідження функціонування вітчизняного ринку

сільськогосподарського страхування у 2016 р. дозволили зробити висновок про певне його поживлення та покращення якісних характеристик останнього (відбулося зростання обсягу зібраних страхових премій, загального обсягу страхових зобов'язань та середньої ставки премії).

За результатами дослідження встановлено, що страхування, пов'язане з програмами фінансування сільгоспвиробників через Аграрний Фонд та ДПЗКУ продовжує відігравати значну роль (частка цих договорів у 2016 р. у загальній кількості навіть зросла у порівнянні з 2015 р. на 9 в. п.). Проте, хоч і повільно, але спостерігається наближення параметрів страхування за цими договорами до параметрів страхування за незалежними договорами, що є ознакою поступового формування реальних ринкових умов страхування.

Література

1. Герасименко Н.А., Жемойда О.В. Ризики в сільському господарстві з урахуванням регіонального аспекту. *Економіка АПК*. 2009. № 9. С. 62–65.
2. Гутко Л.М. Досвід державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 147–152.
3. Кривошлик Т.Д. Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції в Україні. *Економіка: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 57–61.
4. Лобова О.М. Ефективність страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. № 3 (156). С. 70–76.
5. Марценюк-Розарьонова О.В. Державна підтримка при страхуванні сільськогосподарських товаровиробників // *Економіка АПК*. 2010. №10. С. 91–95.
6. Матвієнко Г.А. Шляхи покращення використання резервів при страхуванні врожаїв аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2009. № 3. С. 38–42.
7. Навроцький С. А. Стан та тенденції розвитку сільськогосподарського страхування. *Наука й економіка*. 2012. № 1 (25). С. 61–68.
8. Полчанов А.Ю. Агрострахування як складова продовольчої безпеки держави. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2013. № 4. С. 48–57.
9. Прокопчук О.Т. Теоретичні основи регулювання системи страхування в сільському господарстві. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2013. Вип. 82. Ч. 2 : Економіка. С. 197–210.
10. Прокопчук О.Т. Ринок агрострахування України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2017. Вип. 90. Ч. 2: Економічні науки. С. 127–140.
11. Прокопчук Е.Т. Особенности осуществления агрострахования на Украине. *Научно-практический и теоретический журнал «Финансы и кредит»*. 2016. Выпуск 37 (709) (октябрь). С. 50–60.

12. Руда Р.В. Перспективи розвитку страхування ризиків в аграрній сфері України. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрного університету*. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 12. (Т.2). С. 675–677.
13. Сахно О.В. Агрострахування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Економіка АПК*. 2010. №. 9. С. 14–16.
14. Улянич Ю.В., Прокопчук О.Т. Розвиток страхування в агровиробництві. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Вип. 1 (6). Т. 2. Полтава : ПДАА. 2013. С. 250–254.
15. Улянич Ю.В., Прокопчук О.Т., Улянич К.Ф. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*, 2013. Вип. 83. Ч. 2 : Економіка. С. 227–234.
16. Шатохін А.М., Прокопчук О.Т. Агрострахування як інструмент управління ризиками сільськогосподарських підприємств. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2011. №7 [10]. С. 255–259.
17. Шолойко А.С. Світовий досвід державної підтримки сільського господарства через програми страхування. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2013. № 135. С. 41–43.
18. Ahsan S.M., Ali A.A., Kurian N.J. Toward a theory of agricultural insurance. *American Journal of Agricultural Economics*. 1982. Т. 64. №. 3. С. 510–529.
19. Hazell P.V. The appropriate role of agricultural insurance in developing countries. *Journal of International Development*. 1992. Т. 4. №. 6. С. 567–581.
20. Mahul O., Stutley C. Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries. World Bank Publications, 2010.

References

1. Gerasimenko, N.A., Zhemoyda, A.V. Risks in agriculture, taking into account the regional dimension. *Economy AIC*, 2009, no. 9, pp. 62–65. (in Ukrainian).
2. Hutko, L.M. Experience state support for agricultural risk insurance. *Economy AIC*, 2009, no. 10, pp. 147–152. (in Ukrainian).
3. Kryvoshlyk, T.D. State support for security of agricultural products in Ukraine. *Economics: Theory and Practice*, 2014, no.1, pp. 57–61. (in Ukrainian).
4. Lobova, A.M. The effectiveness of risk insurance business activities in the agricultural sector. *Herald Kyivskoho National University Taras Shevchenko. Series: Economics*, 2014, no. 3 (156), pp. 70–76. (in Ukrainian).
5. Martsenyuk-Rozaronova O.V. State support for agricultural producers for insurance. *Economy AIC*, 2010, no. 10, pp. 91–95. (in Ukrainian).
6. Matvienko, G.A. Ways to improve the use of reserves for insurance yields of agricultural enterprises. *Agrosvit*, 2009, no. 3, pp. 38–42.
7. Nawrockiy, S.A. Status and trends of agricultural insurance. *Science and Economics*, 2012, no. 1 (25), pp. 61–68. (in Ukrainian).
8. Polchanov, A.Yu. Agro-insurance schemes as part of food security. *Bulletin*

of Kyiv National University of Trade and Economics, 2013, no. 4, pp. 48–57. (in Ukrainian).

9. Prokopchuk, O.T. Theoretical basis of regulation of insurance in agriculture. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, Uman, 2013, no. 82, Part 2: Economics, pp. 197–210. (in Ukrainian).

10. Prokopchuk, O. T. Ukraine Agri-Insurance market: current state and prospects of development. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, Uman: Editorial and Publishing Department, Uman Nous, 2017. no. 90. Part 2: Economic Science, pp. 127–140. (in Ukrainian).

11. Prokopchuk, E.T. Peculiarities of agri-insurance in Ukraine. *Scientific-practical and theoretical journal «Finance and Credit»*, 2016, no. 37 (709) (October), pp. 50–60. (in Russian).

12. Ruda R.V. Prospects of risk insurance in agriculture of Ukraine. *Proceedings of Podolsky State Agricultural University*. Kamenetz-Podolsk, 2009, no. 12. (V.2.), pp. 675–677. (in Ukrainian).

13. Sakhno, O.V. Ukraine Agro-insurance: current state, problems and prospects. *Economy AIC*, 2010, no. 9, pp. 14–16. (in Ukrainian).

14. Ulyanych, Yu.V., Prokopchuk, O.T. The development of insurance in agricultural production. *Proceedings of Poltava State Agrarian Academy*, Vol. 1 (6), Poltava: PDAA, 2013, pp.250–254. (in Ukrainian).

15. Ulyanych Yu.V. Foreign experience of agricultural insurance risks and the feasibility of its application in Ukraine. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, Uman, 2013, no. 83, Part 2: Economics. pp. 227–234. (in Ukrainian).

16. Shatokhin, A.M., Prokopchuk, O.T. Agro-insurance schemes as a tool for risk management farm. *Ukrainian Scientific Production Journal «Sustainable economic development»*, 2011, no. 7 [10], pp. 255–259. (in Ukrainian).

17. Sholoyko, A.S. World experience of state support to agriculture through insurance programs. *Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University. Series «Economy»*, 2013, no. 135, pp. 41–43. (in Ukrainian).

18. Ahsan, S.M., Ali, A.A., & Kurian, N.J. (1982). Toward a theory of agricultural insurance. *American Journal of Agricultural Economics*, 64(3), 510–529. (in English).

19. Hazell, P.B. (1992). The appropriate role of agricultural insurance in developing countries. *Journal of International Development*, 4(6), 567–581. (in English).

20. Mahul, O., & Stutley, C. (2010). *Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries*. World Bank Publications. (in English).

Одержано 27. 09. 2017

Аннотация

Прокопчук Е. Т.

Страхование сельскохозяйственной продукции как комплексный инструмент управления рисками в агропроизводстве

Сельское хозяйство неразрывно связано с поисками оптимальных путей

минимизации негативных последствий, обусловленных действием природно-климатических факторов. Одним из таких инструментов является страхование рисков, присущих сельскохозяйственному производству.

В данной работе с помощью экономико-статистических методов исследования, в частности монографического, сравнения, табличного, графического и научного обобщения проведено исследование современного состояния и общих тенденций системы страхования сельскохозяйственной продукции, осуществлен анализ ситуации на украинском рынке сельскохозяйственного страхования в течение периода 2006-2016 гг., с основательным исследованием положения в 2016 г., а также изучено современные особенности производства государственной поддержки страхования сельскохозяйственной продукции и определены дальнейшие перспективы функционирования этой отрасли.

Анализ ситуации на украинском рынке сельскохозяйственного страхования в 2016 г. позволил сделать вывод об определенном его оживлении и улучшения качественных характеристик последнего. Установлено, что ключевые изменения связанные со страхованием сельскохозяйственной продукции в 2016 г. заключаются в следующем: - существенном росте объема собранных страховых премий (в том числе, в долларовом эквиваленте); - росте общего объема страховых обязательств (как в гривне, так и в долларах); - росте средней ставки премии; - уменьшении уровня выплат в 2016 г. по сравнению с 2015 г.

По результатам исследования установлено, что страхование, связанное с программами финансирования сельхозпроизводителей через Аграрный Фонд и ГПЗКУ продолжает играть значительную роль (доля этих договоров в 2016 г. в общем количестве даже выросла по сравнению с 2015 г. г. на 9 п.п.). Однако, хоть и медленно, но наблюдается приближения параметров страхования по этим договорам с параметрами страхования по независимым договорам, что является признаком постепенного формирования реальных рыночных условий страхования.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, страховая сумма, страховая премия, страховой продукт, государственная поддержка.

Annotation

Prokopchuk E. T.

Insurance of agricultural products as an integrated risk management in agricultural production

Agriculture is inseparably linked with the search for optimal ways to minimize the negative consequences caused by the action of natural and climatic factors. One such tool is insurance of risks inherent in agricultural production. In this paper, an analysis of the current state and general tendencies of the agricultural insurance system was carried out with the help of economic and statistical research methods, in particular monographic, comparison, tabular, graphical and scientific generalization, and the situation in the Ukrainian agricultural insurance market was analyzed during the period 2006-2016, with a thorough investigation of the situation in 2016, and also studied the modern features of the production of state support for agricultural insurance. Economic output and determined the future prospects of the functioning of this industry.

The analysis of the situation on the Ukrainian agricultural insurance market in 2016 made it possible to draw a conclusion about a certain revival and improvement of the quality characteristics of the latter. It is established that the key changes related to insurance of agricultural products in 2016 are as follows: - a significant increase in the volume of collected insurance premiums (including, in dollar terms); - growth of the total amount of insurance liabilities (both in UAH and in dollars); - growth of the average premium rate; - a decrease in the level of payments in 2016 compared to 2015. According to the results of the study, it is

established that insurance related to agricultural producers' financing programs through the Agrarian Fund and GKPKU continues to play a significant role (the share of these contracts in 2016 in total has even increased by Compared with 2015 by 9 pp). However, albeit slowly, there is an approximation of the insurance parameters under these contracts with the parameters of insurance under independent contracts, which is a sign of the gradual formation of real market conditions for insurance.

Keywords: *agricultural insurance, the insurance amount, insurance premium, insurance products, government support.*

UDC 631.24.243

REGIONAL DEVELOPMENT DIVERSITY IN POLAND

W. Bieńkowska-Gołas

Warsaw University of Life Sciences

Стаття має на меті показати, чи існують певні розбіжності між окремими регіонами Польщі, враховуючи адміністративний поділ країни відповідно до NUTS 2. Стаття ґрунтується на аналізі даних з бази даних масової статистики (Центральне статистичне управління) що може підтвердити економічний потенціал регіону, в тому числі: ВВП, валова додана вартість, витрати на інвестиції, витрати на дослідження та розробки, рівень зареєстрованого безробіття, середня величина місячної заробітної плати.

Ключові слова: *різноманітність, регіональний розвиток, воєводство, Польща.*

Introduction. The interest in regional development and the attempts to explain the basics of the economic development related to particular regions started in the middle of the 20th century and since then they have been the subject of economists' studies. Varied growth of particular areas is a natural problem of the whole world, where one distinguishes regions which are better or worse developed. In Europe, the interest in this topic has been connected to the process of integration and to the creation of a cohesive territory. The objective of state members' policy was to remove the differences in the economic and social growth between regions [1]. Whenever it is possible, one should, therefore, aim at the best use of particular regions' economic potential, which is related to competitiveness and living standard improvement, and further – to the global economy development.

This article is aimed to show whether there are any disparities between particular regions of Poland and how big they are, considering the administrative division of the country according to NUTS 2. The article draws on selected data from a mass statistics base (The Central Statistical Office).

Theoretical Aspects of Regional Development. Regional development is undoubtedly related to separated territorial units and to the terms of “region” and “growth”. At present the term “region”, both in theory and in practice, is commonly